

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 5, ročník 10., špeciálne číslo vydané v októbri 2022

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Cesta. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

MOTÍV CESTY VO VYBRANÝCH DIELACH LITERATÚRY MIGRÁCIE V TALIANSKU

THE MOTIF OF THE JOURNEY IN THE SELECTED WORKS OF LITERATURE
OF MIGRATION IN ITALY

Jana Jaščurová¹

Autorka pôsobí ako interná doktorandka na Katedre romanistiky Filozofickej Fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a vo svojej dizertačnej práci sa venuje prísťahovaleckej literatúre v Taliansku, predovšetkým autorkám pochádzajúcim zo strednej a východnej Európy.

The author is a PhD. student at the Department of Romance Studies of the Faculty of Arts of the Constantine the Philosopher University in Nitra, and in her dissertation she focuses on immigrant literature in Italy, especially on female authors from Central and Eastern Europe.

Abstract

The motif of the journey is present in many of the works of migrant writers in Italy. This article analyses the motif of journey in the works of two women writers: Albanian author Anilda Ibrahimí and Polish author Barbara Serdakowski. The journey does not refer only to the physical act of travelling but also to the metaphorical journey of one's life and that of getting to know oneself and rebuilding one's identity. Moreover, characters take a mental journey to their past memories through flashbacks. Characters wish they could go back in time but they realize it is impossible. The return instead is an emotional one which presents itself as a reunion of the separated destinies.

Key words: journey, migrant writers, return, identity

Abstrakt

Motív cesty je prítomný v mnohých dielach literatúry migrácie v Taliansku. Tento článok analyzuje motív cesty v dielach dvoch autoriek: albánskej autorky Anildy Ibrahimiovej a poľskej autorky Barbary Serdakowski. Cesta nie je zobrazená len ako fyzický akt presúvania sa v priestore, ale tiež ako metaforická cesta životom a cesta spoznávania seba samého a rekonštrukcie vlastnej identity. Postavy navyše cestujú v čase prostredníctvom flashbackov z

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Jana Jaščurová, Katedra romanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 01 Nitra
E-mail: jana.jascurova@ukf.sk

minulosti. Chcú sa vrátiť, ale zisťujú, že fyzický návrat nie je možný. Realizuje sa však emocionálny návrat vo forme opätovného stretnutia pretrhnutých osudov.

Kľúčové slová: cesta, literatúra migrácie, návrat, identita

Úvod

V rámci literatúry migrácie v Taliansku môžeme identifikovať špecifickú skupinu autorov, pochádzajúcich zo strednej a východnej Európy. Ide o krajiny, ktoré bývajú často označované ako „Iná Európa“ (*The Other Europe*) a v období Studenej vojny patrili do takzvaného východného bloku. Podľa Comberiatihho (2010, s. 215) ide o veľmi rôznorodých autorov, no ak sa na nich pozrieme ako na samostatnú sémantickú skupinu, to, čo ich spája, je, že prinášajú svedectvo o významných politických a spoločenských zvratoch posledných dvadsiatich rokov. Autori literatúry migrácie ukazujú, že história nie je akýmsi súborom vzdialených udalostí, ale je zložená z príbehov jednotlivcov a história sa dotýka každého z nás. Nosným motívom týchto diel je teda hľadanie vlastnej identity v spleti medziľudských vzťahov, na pozadí významných spoločenských a politických udalostí druhej polovice 20. storočia. Ide o tému, ktorá sa v rámci literatúry migrácie vyskytuje v rôznych podobách a neustále potvrdzuje svoju aktuálnosť. Na druhej strane možno pozorovať autorov, ktorí sa sústredia na prítomnosť, a v ich dielach je znázornený multikultúrny a multietnický obraz talianskej, či všeobecnejšie európskej spoločnosti so zameraním na postavenie imigrantov. Podľa Belozorovichovej (2019, s. 33) ide o príbehy, ktoré možno lokalizovať na komplexnom prieniku medzi minulosťou a prítomnosťou. Autori často spájajú niekoľko príbehov a pružne prechádzajú z jedného obdobia do druhého pomocou flashbackov (rozpomínania sa na vlastnú minulosť) jednotlivých postáv či prostredníctvom alternácie dvoch rôznych dejových línií.

Dôležitým znakom tvorby posledného obdobia je rozbitie vzťahu, v ktorom sa autor identifikuje s rozprávačom príbehu, typického pre prvé diela migrantov v Taliansku. I keď autori často čerpajú inšpiráciu z prostredia ich rodnej krajiny, už nejde o skutočné autobiografické príbehy, ale o literárnu fikciu v pravom zmysle slova. Dochádza k posunu od zobrazenia opozície „my“ verzus „oni“ smerom k „ja“, ktoré je individuálne a univerzálne zároveň. Problémy imigrantov sú zasadené do širšieho kontextu problémov človeka na začiatku nového tisícročia. Pocit roztrieštenej identity, ktorý je vlastný ľuďom so skúsenosťou migrácie, odráža vnútorný stav každého človeka. Vnútorný boj medzi normami a očakávaniami spoločnosti a objavovaním vlastnej individuality predstavuje ústredný konflikt v týchto dielach, nezávisle od toho v akom časopriestore sa príbehy odohrávajú. Rozdielnosť už viac nie je vnímaná ako binárna kvalita (opozícia medzi známym a cudzím), ale ako charakteristika každého člena spoločnosti. Slovan Sabelliovej (2010, s. 133): „súčasná realita [znamená, že] rozdielnosť a hybridita sú súčasťou každého subjektu a každého miesta, bez rozdielu medzi centrom a perifériou“.

Zameranie výskumu na ženskú zložku literatúry migrácie vychádza zo špecifickosti poetiky a autorského pohľadu migrujúcich spisovateliek. Autorky približujú vnútorný svet ženy v rôznych fázach života a v rôznych historických obdobiach. Dôraz pritom kladú na zobrazenie komplexnosti ľudskej identity, ktorá sa mení v čase a zároveň sa stále vracia k vnútornému dieťaťu, ktoré žije v každom človeku a ovplyvňuje jeho životnú cestu. Autorky

literatúry migrácie tak zobrazujú realitu ako „kaleidoskopickú fragmentárnosť“: v dielach migrujúcich autoriek „... sa kúsujú na tisíce fragmentov samotné základy identity, tvorené dedičstvom moci, zastaralými kultúrnymi odkazmi, prekonanými etickými kánonmi a kánonmi správania a delokalizovanými sférami poznania. To všetko podnecuje ženu, ktorá sama o sebe predstavuje mnohostranný a migrujúci subjekt, k pretvoreniu vlastnej identity rozptýlením pohľadu, ktorý bol dlhé roky uprený a nehybný a rozšírením svojho pohľadu na veci, aby pozbierala rozptýlené fragmenty, ktorými disponuje. Pripomína to trochu kaleidoskop, zariadenie, ktoré redukuje rozčlenené množstvo na jednotu...“ (Serafinová, 2013, s. 12).

V tejto štúdií sa venujeme obrazu cesty, ktorá je úzko spojená so skúsenosťou prisťahovalectva a je často sa opakujúcim motívom v dielach literatúry migrácie. Možno dokonca povedať, že medzi autormi literatúry migrácie v Taliansku nenájdeme takého, ktorý by sa v niektorom zo svojich diel aspoň okrajovo nedotýkal tejto témy. V tomto príspevku sa pokúsime analyzovať zobrazenie spomínaného motívu vo vybraných dielach dvoch autoriek, Barbary Serdakowskej a Anildy Ibrahimiovej. Tému cesty v dielach literatúry migrácie sa v našich končinách venuje predovšetkým poľský bádateľ Karol Karp, na ktorého štúdie tento príspevok nadväzuje.

Typológia ciest vo vybraných dielach

Motív cesty (tal. „*viaggio*“) neodkazuje len na fyzickú cestu z jedného miesta na druhé, či na skúsenosť migrácie. Ako sa pokúsime demonštrovať v tejto štúdií, autori využívajú motív cesty v omnoho širšej perspektíve, ako metaforickú cestu životom, cestu spoznávania seba samého a tiež myšlienkovú cestu protagonistu späť domov, realizovanú prostredníctvom spomienok. Cesta tak v rámci jedného diela nadobúda hneď niekoľko významov. Vytvára sa akýsi prototyp protagonistu-cudzince, ktorý hľadá vlastnú identitu na pozadí spoločensko-politických konfliktov 20. storočia, vytrhnutý zo známeho prostredia a bojujúci s pocitom bezpríslušnosti (tal. „*disappartenenza*“).

Karp (2014, s. 166) vo svojej štúdií venovanej albánskej autorovi Carminemu Abatemu opisuje túto realitu nasledovne: „V tejto optike je príbeh rozprávajú v analyzovanom diele špecifický; ide o neustálu migráciu, o odchody a návraty, ktoré nekončia. Ukazuje sa tak jednotliviec, ktorého život sa stáva akýmsi prúdom a zároveň pozastavením a nadobúda tak hybridný charakter, založený na dichotómii, ktorá nevyhnutne prispieva k jeho rozpadu na existenciálnej úrovni.“

Jednotlivec je unášaný životom a nevyhnutne podlieha zmenám, ktoré mu prináša, no zároveň ostáva vnútorne paralyzovaný, uväznený v minulosti, v ktorej stále prežíva časť jeho osobnosti. Pri živote ho drží viera, že sľuby dané v minulosti sa vyplnia a tým sa naplní jeho šťastie. Prichádza však dezilúzia a zistenie, že spomienky sú statické, zatiaľ čo skutočné osoby sa menia, a že vlastnú identitu, ktorá je dynamická, je nevyhnutné neustále hľadať a nachádzať v prítomnosti.

Cesta je ústredným motívom románu *Il tuo nome è una promessa* (Tvoje meno je prísľub, 2017)² albánskej autorky Anildy Ibrahimiovej.³ Dej románu je charakterizovaný neustálym sa presúvaním postáv z miesta na miesto. Príbeh odlúčených sestier židovského pôvodu Esther a Abigail sa prelína s príbehom Estherinej dcéry Rebeccy. Dve časové línie sa v románe striedajú a na niektorých miestach navzájom dopĺňajú, aby sa nakoniec príbehy stretli a sestry dostali šancu na opätovné stretnutie. Cesta je v diele spojená s únikom a zároveň zosobňuje strach z neznáma a bolestné skúsenosti protagonistiek. Američanka Rebecca odchádza za prácou do Albánska, aby unikla od nefungujúceho manželstva s Thomasom. O niekoľko desaťročí skôr sú sestry Esther a Abigail so svojimi rodičmi a starou mamou nútení opustiť Nemecko pre rastúci antisemitizmus a nástup Hitlera k moci. Ich cesta vedie cez Taliansko do Albánska, odkiaľ sa chcú dostať do Ameriky, no ich pobyt v Albánsku sa pre politickú situáciu predlži. Mladšiu Abigail pre nešťastnú náhodu objavia pri kontrole nemeckí vojaci a spolu s Idrisom, ktorý jej rodinu ukrýval, ju pošlú kamiónom do koncentračného tábora v Dachau. Cesta sa tak stane zakázaným slovom, vyvolávajúcimi traumatické spomienky na deportáciu, ktorá predstavuje nevyslovené puto spájajúce Abigail a Idrisa. Abigail je až po určitom čase schopná toto slovo vysloviť. Napokon Abigail dostane príležitosť opustiť so svojimi deťmi komunistické Albánsko, keď v hlavnom meste vypukne vzbura a obyvatelia vtrhnú na zahraničné ambasády: „Nie, povie Alí Joanne, ktorá ho chce objasniť, neprináša to šťastie. Budeme sa tváriť, že idete na prechádzku. Nech je vaša cesta biela, kamkoľvek pôjdete. Vo vzdialenosti niekoľkých blokov sa veľký dav tlačí, aby vošiel na nemeckú ambasádu. Abigail silno stisne ruky svojich detí. Cíti, ako jej telo stráca váhu, akoby to bol prvý deň na zemi.“ (Ibrahimiová, 2017, s. 189).

Farebná symbolika, príznačná pre poetiku migrujúcich autoriek, je prítomná aj pri zobrazení cesty. Vrátnik, ktorý sa lúči s Abigail a jej deťmi, vyjadruje pranie, aby bola ich cesta „biela“, a teda plná svetla a ľahkosti. Biela farba (v albánčine *bardhë*) zohráva v albánskej kultúre dôležitú úlohu. Je to farba tradičných albánskych odevov, vyskytuje sa v mytológii⁴ a aj samotný názov krajiny „Albánsko“ je etymologicky spájaný s bielou farbou (z lat. *alba*).⁵ Toto pranie tak naznačuje, aby postavy, kamkoľvek pôjdu, nezabudli na úsek cesty strávený v Albánsku.

Autorka v diele zároveň opisuje metaforickú cestu spoznávania vlastnej identity v konfrontácii s inou kultúrou a jazykom. Napriek tomu, že sa Abigail začlení do novej, adoptívnej albánskej rodiny, nedokáže prekonať traumu odlúčenia od skutočnej rodiny, ktorá

² Slovenský preklad názvov diel a citovaných úryvkov bol realizovaný autorkou článku.

³ Anilda Ibrahimiová sa narodila sa v albánskom meste Vlora v roku 1972. Vyštudovala literatúru na univerzite v Tirane. V roku 1994 sa presťahovala do Švajčiarska a od roku 1997 žije v Taliansku. V roku 2008 publikovala vo vydavateľstve Einaudi svoj prvý román *Rosso come una sposa* (Červená ako nevesta), ktorý získal hneď niekoľko ocenení: Edoardo Kihlgren – Città di Milano, Premio letterario Corrado Alvaro, Premio „Città di Penne“, Premio Nazionale Antonio Arena. Vo vydavateľstve Einaudi publikovala aj romány *L'amore e gli stracci del tempo* (Láska a útržky času, 2009 a 2011), *Non c'è dolcezza* (Niet sladkosti, 2012) a *Il tuo nome è una promessa* (Tvoje meno je prísľub, 2017). Jej najnovší román *Volevo essere Madame Bovary* (Chcela som byť Madam Bovaryová) vyšiel v roku 2022. Jej knihy boli preložené v šiestich krajinách.

⁴ Pre viac informácií k významu bielej farby v albánskej mytológii pozri R. Eisle: *A Dictionary of Albanian Religion, Mythology and Folk Culture*, London: C. Hurst & Co. Publishers, 2001.

⁵ Pozri heslo „alb“ v etymologickom slovníku dostupnom na internete: <https://www.etymonline.com/word/alb>.

tak ostáva jej súčasťou ako neviditeľná jazva. Abigail vstúpi do opresívneho manželstva s mužom, ktorý je ochotný zradiť vlastnú rodinu v službe socialistickej vlasti. Krajina, ktorá sa mala stať pre Abigail bezpečným útočiskom a oslobodením, sa tak naopak stala pre ňu väzením: „Aký zmysel mala táto cesta, keď táto nová domovina bola všetkým, len nie jej Itakou?“ (s. 168). Odkazom na Itaku, bájnu destináciu z gréckych eposov, autorka do istej miery odhaľuje svoj autorský zámer nadviazať vo svojich románoch na klasickú tvorbu a aktualizovať klasickú tematiku cesty, odlúčenia a túžby vrátiť sa vo svetle aktuálnych migračných pohybov. Autorka na viacerých miestach poukazuje na skúsenosť cudzincov, ktorá spája ľudí naprieč krajinami a storočiami.

Podľa niektorých výskumníkov prešli diela literatúry migrácie tematickým vývojom od témy exilu k téme túlania sa a následne k pádu tzv. mýtu návratu (tal. „*mito del ritorno*“). Realitu migrujúcich spisovateľov⁶ Perrone (2015, s. 72) opisuje nasledovne: „Táto evolúcia viedla u spisovateľov, ktorý ju zažili, k pocitu uprostred („*in-between*“), k životu v priestore cez pohyblivú perspektívu a k udržiavaniu vzdialenosti medzi sebou samým a miestami, cez ktoré prechádzajú. So stratou domovskej krajiny je migrujúci spisovateľ (avšak jeho stav je dnes vlastný globalizovanému človeku) nútený neustále hľadať svoje miesto a nanovo premýšľať o sebe. Jeho identita nemôže byť statická, fixná: buduje sa, zhmotňuje sa, v neobmedzenom predĺžení vzdialenosti z ktorej sa pozerá na svet.“

Autori tento stav neustále sa formujúcej identity, ktorý zažívajú na vlastnej koži, reflektujú vo svojich dielach prostredníctvom postáv. Prostriedkom na sebaopoznávanie sa stáva práve cesta („*viaggio*“), ktorá prináša potrebný odstup, fyzický, no najmä mentálny. V snahe nájsť svoje miesto sú postavy nútené neustále sa presúvať. Miesta zosobňujú jednotlivé úseky života postáv a presun z jedného miesta na druhé znamená novú životnú etapu. Spomienky postáv sú teda silne viazané na jednotlivé miesta, kde ich prežili. Román sa tak stáva akousi pomyselnou mapou života, ktorú Perrone nazýva „vnútorná topografia“ (s. 78). Postavy túžia po návrate, no skutočný návrat nie je možný, keďže herakleitovská „rieka“, do ktorej chcú znova vstúpiť, už nie je tá istá. Minulosť nie je možné vrátiť rovnako ako to, kým boli postavy v minulosti.

Podľa Rocchiho (2022, s. 171 – 172) sa tradičný epický návrat (gr. „*nostos*“)⁷ realizuje prostredníctvom budúcich generácií, ktoré dokážu prekonať kolektívne traumy a dať tejto spoločnej ceste nové smerovanie: „Cesta – chápaná vo svojich diasporických súčastiach, a tiež ako geografický presun alebo ako emotívne putovanie viac než to fyzické – dosahuje svoj koniec v momente, keď jednotlivé citové póly nachádzajú istú rovnováhu, dokážu sa nanovo usporiadať.“ Ide v prvom rade o emocionálny návrat, ktorý sa uskutočňuje stretnutím

⁶ Fenomén literatúry migrácie v slovenskom jazyku je prakticky neexistujúci a z toho vyplýva aj chýbajúci ustálený termín na označenie tejto skupiny autorov v slovenčine. Ekvivalentom pôvodného anglického označenia migrant writers, či talianskeho *scrittori migranti*, môže byť kalkové spojenie migrujúci spisovatelia, ktorý vyzdvihuje literárny prínos týchto autorov a k tomu pričleňuje ich skúsenosť prisťahovalectva ako dôležitý, no nie limitujúci aspekt. V tejto práci sme zvolili slovenský ekvivalent migrujúci spisovatelia, ktorý bol na niektorých miestach nahradený viacslovným pomenovaním autori/spisovatelia literatúry migrácie.

⁷ Termín *nostos* (νόστος) pochádza z gréckej antickej literatúry a vzťahuje sa na príbeh cesty a návratu epického hrdinu. Hrdina, ktorému sa podarilo vrátiť, musel prekonať rôzne skúšky, a jeho návrat predpokladal povýšenie jeho identity a statusu. Prvý, kto túto tému použil, bol Homér v *Odysey*.

s minulosťou prostredníctvom opätovného pretnutia pretrhnutých osudov Esther a Abigail (*Il tuo nome è una promessa*), a v ďalších dielach u Zlatana a Ajkuny (*L'amore e gli stracci del tempo* [Láska a útržky času], 2009 a 2011) a tiež Tadeusza a Haliny (*Gli aranci di Tadeusz* [Tadeuszove pomarančovníky], 2018) v románe Barbary Serdakowskej.

Ďalší román Anildi Ibrahimiovej *L'amore e gli stracci del tempo* je príbehom Zlatana a Ajkuny, ktorých na dlhé roky odlúči vojna. V románe je vykreslená transformácia Ajkuny z malého dievčatka, cez mladé dievča až po zrelú ženu. Zlatan po rokoch zisťuje, že Ajkuna už nie je to nevinné dievča, ktoré pred rokmi opustil. Pri hľadaní Ajkuny Zlatan spozná Ines, ktorá sa stane jeho druhou láskou. Protagonista je tak uväznený medzi minulosťou a prítomnosťou, medzi ženou, ktorej dal príslub, a ženou, ktorá ho miluje v súčasnosti. Obe ženy autorka vykresľuje ako silné osobnosti, ktoré napriek nepriazni osudu dokážu byť piliermi v Zlatanovom živote.

Príbeh sa odohráva na pozadí historických okolností spojených s obdobím balkánskeho konfliktu, najmä medzi srbským Belehradom a kosovskou Prištinou, no časť príbehu zavedie protagonistov tiež do Talianska a Švajčiarska. Okrem motívu fyzickej cesty, ktorý je v texte prítomný, autorka často využíva metaforu životnej cesty jednotlivých postáv: „Tma sa chystala zahaliť všetko, oblaky, hory, nížinu, a tiež kvetináče s ružami pred klinikou, už bez kvetov. Mačky sa chystali spať, aj ony boli unavené. Marko sa o chvíľu vydá na cestu, pôjde v ústrety svojmu času. A jeho čas bude odlišný od času jeho otca: on bude Marko bez vojen.“ (Ibrahimiová, 2009, s. 232).

V nasledujúcich úryvkoch autorka dokonca hovorí o pluralite ciest, ktoré vyjadrujú jednotlivé časové úseky života protagonistov a zmeny, ktoré v ňom nastávajú. Ako poukazuje Bond vo svojej monografii *Writing migration through the body* (2018), samotný názov diela odkazuje práve na trieštenie, fragmentáciu času a zároveň vyjadruje konečnosť času, ktorý má človek k dispozícii. Do vnútorného monológu protagonistu Zlatana vstupuje rozprávač, ktorý čitateľovi načrtne smerovanie príbehu: „Idiot – hovorí si ako počuje výstrely a padá. – Mohlo to byť lepšie, moje posledné slová boli náhodné.“ Začína sa nová cesta, áno, ale nie je posledná, ako očakáva.“ (bez číslovania strán).

„Posledná cesta“, ktorú Zlatan očakáva, predstavuje smrť a prechod do druhého života. Namiesto toho ho hlas rozprávača doslova vzkriesi a pre Zlatana sa tak otvára nová cesta, teda nová životná etapa. Autorka v diele opisuje taktiež koniec individuálnej cesty ženy, keď prichádza do jej života dieťa. Začína sa, naopak, jej cesta po boku svojho potomka, ktorého bude sprevádzať na jeho ceste: „Tvoja cesta končí tu, budeš kráčať vedľa svojho dieťaťa, budeš robiť veľa vecí, ale nič už nebude len tvoje, ani ticho.“ (Ibrahimiová, 2009, s. 101).

V neposlednom rade ide o cestu smerom do minulosti, pri ktorej sa postavy vracajú k spomienkam, najčastejšie tým z detstva. Podľa Ibrahimiovej je to najjednoduchšia cesta, ktorú človek môže vykonať, lebo na ňu nepotrebuje nič. Spomienky sú jediná vec, ktorá postavám príbehu zostáva, i keď stratia všetko ostatné: „Aj keď na cestu do našej minulosti netreba žiadnu vec a žiadny prostriedok. Keď sa nad tým zamyslíme, je to jediná cesta, ktorú môžeme uskutočniť zadarmo. Ľahká, v určitom zmysle: bez batožiny. Cesta taká lacná, v podstate...“ (bez číslovania strán).

Poľská autorka Barbara Serdakowski⁸ vo svojom románe *Gli aranci di Tadeusz* (Tadeuszove pomarančovníky) opisuje cestu protagonistu z rodného Poľska do vysnivaného Talianska. V malej sicílskej dedinke sa Tadeusz zamestná ako opatrovateľ staručkého pána Dona Santina. Tadeusz vidí spočiatku Taliansko ako splnený sen, únik z komunistického Poľska a zároveň príslub, ktorý dal svojej priateľke Haline a ktorý ho drží pri živote: „Vysvetľoval jej, že to vzdialenosť, beznádej, sa s nimi zahrávali a že ona mu musí dôverovať, že spraví všetko preto, aby ju vytiahol z temného Poľska a priviedol ju tam, do krajiny jej snov, do krajiny jej starého otca, tam, na Sicíliu, kde by bola šťastná.“ (Serdakowski, 2018, s. 47).

Autorka znázorňuje kontrast medzi dvoma krajinami pomocou hry svetla a tmy, farieb a šedosti. Taliansko je vykreslené ako miesto, kde je svetlo, zatiaľ čo Poľsko je zahalené temnotou a nedostatkom. Postupom času však Tadeusz stráca ilúzie a prestáva veriť v budúcnosť, ktorú si s Halinou naplánovali. Pre miestnych je neviditeľný a viditeľným sa stáva, až keď sa stane nešťastie, ktoré naňho, ako na jediného cudzinca v dedine, vrhne tiež podozrenia: „Ale nebolo to tak: náhla stuhnutosť zmlknutých mužov, ich zdržanlivosť vojsť, ich zomknutosť ako stáli jeden pri druhom, pochopil, že prišli kvôli niečomu úplne inému. Bol jediný cudzinec, jediný, ktorý by mohol ublížiť malému z dediny“ (tamže, s. 55).

Jeho vnímanie reality je poznačené odlišným kultúrnym a geografickým prostredím a to mu dáva pocit hlbokkej samoty. Táto samota je vyjadrená v pasáži, ktorá opisuje ako rozdielne vníma pár centimetrov spadnutého snehu Tadeusz a zvyšok obyvateľov dediny: „Cítil sa sám, Tadeusz, s jeho zimou, ktorú nedokázal vysvetliť, sám, so svojím ironickým smiechom nad pár centimetrami snehu, napadnutého ako pohladenie, ktoré sa čoskoro roztopí na vodu, ani nie veľmi studenú“ (tamže, s. 39).

Serdakowski opisuje realitu, ktorú zažíva každý cudzinec. Pocit nepochopenia a inakosti: „Je to tak, keď človek odíde. Veľa vecí sa nedá preniesť, patria tam, kde sa nachádzajú, a keď odídeš, stratia význam, nedajú sa ničím nahradiť a upadnú priamo do zabudnutia.“ Protagonista sa cíti byť uväznený medzi dvoma svetmi, tým, ktorý stratil, a tým, ktorý mu možno nikdy nebude patriť: „Keď človek odíde preč, môže sa stať, že stratí navždy všetko a možno nestačí ani začať nanovo inde. Takéto myšlienky mal Tadeusz, skončil medzi dvoma svetmi a možno už viac nebude môcť patriť ani do jedného z nich.“ (tamže, s. 53).

Po smrti Dona Santina objaví Tadeusz v záhrade skrinku s úsporami, ktoré mu umožnia začať nanovo. Po rokoch sa teda rozhodne vrátiť do rodného Poľska. Zisťuje však, že už to nie je jeho krajina, že život išiel ďalej bez jeho prítomnosti a jeho priateľka Halina sa vydala. Tadeusz tak pokračuje v hľadaní vlastnej identity cestou do Ameriky, kde sa pokúša vybudovať svoj život nanovo. Tam si však uvedomí, že práve Sicília je miesto, kde chce prežiť svoj život a vidieť vyrastať svoje deti. Svoju cestu tak zakončí v známom dome Dona Santina, ktorý teraz už však patrí jemu a svojou tvrdou prácou sa mu podarí získať si rešpekt domácich.

⁸ Barbara Serdakowski je poľská autorka narodená v roku 1964. Detstvo prežila v Maroku, odkiaľ v roku 1974 emigrovala do Kanady. Od roku 2016 žije vo Florencii. Publikovala tri básnické zbierky: *La verticalità di esistere linearmente* (Vertikalita lineárneho bytia, 2010), *Così nuda* (Nahá, 2012) a *Senza verbo* (Bez slov, 2017). Čo sa týka prozaickej tvorby, doposiaľ jej vyšli tri romány: *Katerina e la sua guerra* (Katerina a jej vojna, 2009), *Gli aranci di Tadeusz* (Tadeuszove pomarančovníky, 2018) a *Le quinte dei giorni* (Kulisy dní, 2021).

Tadeusz je postava, ktorá sa necháva unášať osudom a svoje rozhodnutia podriaďuje okolnostiam. Jeho hľadanie seba samého sa prejavuje ako neustála nespokojnosť, no zároveň neschopnosť zasiahnuť a zmeniť svoju situáciu. Táto postava, ktorá sa zdá byť požičaná zo Svevovho románu, je tak odkázaná na čkanie, kým sa okolnosti menia a osud rozhodne zaňho.

To, čo spája analyzované autorky, je, že ich príbehy sa odohrávajú medzi minulosťou a prítomnosťou. Autorky pružne prechádzajú z jedného obdobia do iného, spomienky prelínajú so súčasnosťou a je na čitateľovi, aby zrekonštruoval chronológiu príbehu. Postavy sú predstavované súčasne v dvoch časových líniách, v detstve a v dospelosti. Ibrahimiová vyjadruje silnú prepojenosť s minulosťou, ktorá sa nás dotýka a núti nás čeliť jej: „Minulosť ťa nasleduje všade. Zdá sa, že nemá jasnú stratégiu, zdá sa, že ti nič nechce ukradnúť. To je zdanie. Ale potom prichádza, dotkne sa ťa. Varuje ťa: ak nie dnes, tak inokedy. A preto zostáva v dobrej viere. Keď ťa nájde, pozerá sa na teba tvojimi vlastnými očami.“ (bez číslovania strán).

Podľa Federiciho (2018, teraz v Rocchi, 2022) hlas týchto autoriek je schopný priniesť čitateľovi príbehy bytia vytrhnutého z koreňov, na ceste, v neustálom prekonávaní hraníc rôzneho druhu, ktoré vyjadrujú súčasnú existenciu, a to nie len v balkánskom, ale v omnoho širšom kontexte. Anilda Ibrahimiová a Barbara Serdakowski, ale i ďalší autori literatúry migrácie prostredníctvom príbehov zasadených v minulom storočí zároveň poukazujú na prepojenosť ľudskej skúsenosti naprieč krajinami a storočiami.

Záver

Z analýzy a interpretácie troch vybraných románov vyplýva, že cesta nadobúda v dielach migrujúcich autoriek mnoho rôznych významov, od fyzickej cesty, až po metaforickú cestu človeka na tejto zemi a tiež psychologickú cestu zrenia a spoznávania vlastnej identity prostredníctvom stretu s minulosťou. Návrat, po ktorom postavy túžia, nie je návratom fyzickým, ale v prvom rade emocionálnym, a prináša poznanie, že čas, ktorý plynie, nemožno zastaviť a je nutné žiť v prítomnosti. Stret minulosti a prítomnosti sa však neprejavuje len v tematickej rovine diel, ale aj v štruktúre textu, prostredníctvom dvoch alternujúcich sa časových línií, či prostredníctvom rozprávania v prítomnosti, ktoré je doplnené útržkami spomienok protagonistov. Autorky tak predstavujú fragmentované videnie skutočnosti, v ktorom protagonisti vidia vždy len konkrétny zlomok reality, ktorý však pre nich v tom momente predstavuje celok. Možno predpokladať, že tento spôsob vnímania a zobrazovania skutočnosti vychádza zo špecifickej skúsenosti, ktorá je spoločná autorom literatúry migrácie a práve v tom spočíva prínos ich tvorby v kontexte talianskej, ale aj svetovej literatúry.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:

Mgr. Monika Šavelová, PhD.

Použitá literatúra

1. BELOZOROVICH, A., 2019. Writing from a Distance. The Past and the Present in Novels by Central and Eastern European Female Migrant Writers in Italy. In *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 17, 2019, 2, s. 23 – 41.
2. BOND, E., 2018. *Writing migration through the body*. Cham: Palgrave Macmillan.
3. COMBERIATI, D., 2015. Lo Studio della letteratura italiana della migrazione in Italia e all'estero: una panoramica critica e metodologica. In: *La modernità letteraria*, 8, 1, s. 43 – 52.
4. COMBERIATI, D., 2010. *Scrivere nella lingua dell'altro: La letteratura degli immigrati in Italia (1989-2007)*. Bruxelles: P.I.E Peter Lang.
5. ELSIE, R., 2001. *A Dictionary of Albanian Religion, Mythology and Folk Culture*. London: C. Hurst & Co. Publishers.
6. IBRAHIMI, A., 2009. *L'amore e gli stracci del tempo*. Torino: Einaudi.
7. IBRAHIMI, A., 2017. *Il tuo nome è una promessa*. Torino: Einaudi.
8. KARP, K., 2014. Viaggiare, ossia emigrare. Sul motivo del viaggio nella festa del ritorno di Carmine Abate. In: *Études Romanes de Brno*, 35, 1, s. 165 – 174.
9. KARP, K., 2018. Il viaggio in Albania. Il tuo nome è una promessa di Anilda Ibrahim [online]. In: *Italica Belgradensia*, s. 99 – 111. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/36962125/Il_viaggio_in_Albania._Il_tuo_nome_e_una_promessa_di_Anilda_Ibrahim_in_Italica_Belgradensia_pp._99-111 [cit. 18. apríla 2022]
10. LOMBARDI-DIOP, C. – C. ROMEO, 2014. Il postcoloniale italiano. Costruzione di un paradigma [online]. In: *L'Italia postcoloniale*. Firenze: Le Monnier. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/36597643/Il_postcoloniale_italiano_Costruzione_di_un_paradigma [cit. 10. júla 2022]
11. ONLINE Etymology Dictionary. [online]. Dostupné na internete: <https://www.etymonline.com/word/alb> [cit. 10. júla 2022]
12. PERRONE, D., 2015. Identità e alterità. Il lungo viaggio di Gabriella Ghermandi, Cristina Ali Farah, Igiaba Scego e Ornella Vorpsi. In S. Camilotti et al. (ed.): *Leggere la lontananza. Immagini dell'altro nella letteratura di viaggio della contemporaneità*. Venezia: Edizioni Ca' Foscari.
13. ROCCHI, F. M., 2021. *Le prime voci dell'italofonia albanese. Elvira Dones, Ornella Vorpsi, Anilda Ibrahim*. Roma: Artemide.
14. ROCCHI, F. M., 2022. Il canto del nostos. Gli incipit e i finali nei romanzi di Anilda Ibrahim [online]. In *Costellazioni*, 6, 17, s. 167. Dostupné na internete: https://www.rivistacostellazioni.org/files/ugd/76cf18_5b69664cf63a4839a87540efaaebbc40.pdf [cit. 18. apríla 2022]
15. SERAFIN, S., 2013. Scrittura migrante e postmodernità: lo sguardo femminile tra frammentarietà caledoscopica e transcodificazione. In SERAFIN, S. (ed.): *Oltreoceano: Donne al caleidoscopio. La riscrittura dell'identità femminile nei testi dell'emigrazione tra l'Italia, le Americhe e l'Australia*, Udine: Forum.
16. SERDAKOWSKI, B., 2018. *Gli aranci di Tadeusz*. Roma: Ensemble.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189